

Назарук Н.В

Розвиток інституту спеціалізованих омбудсманів в Україні

У статті йдеться про специфіку діяльності спеціалізованих омбудсманів у ряді зарубіжних країн. Особливий акцент здійснюється на функціонування інституту спеціалізованих омбудсманів в Україні. Пропонуються шляхи розвитку та вдосконалення інституту омбудсманів. Актуалізується потреба таких спеціалізованих омбудсманів, як із питань гендерної рівності, військовий омбудсман, із питань захисту осіб похилого віку.

Ключові слова: спеціалізований омбудсман, політичний інститут, категорія громадян, права людини, законодавство.

требность таких специализированных омбудсманов, как по вопросам гендерного равенства, военный омбудсман, по вопросам защиты пожилых людей.

Ключевые слова: специализированный омбудсман, политический институт, категория граждан, права человека, законодательство.

The article deals with the specific of the activity of the specialized ombudsmen in a number of the foreign countries. Particular emphasis is made on the operation of specialized Ombudsmen Institute in Ukraine. It is proposed the ways of the development and improvement of the ombudsman institute. It is actualized the need for such specialized ombudsmen as gender equality ombudsman, the military ombudsman, on the protection of the elderly ombudsman.

Key words: specialized ombudsman, political institution, category of citizens, human rights legislation.

УДК 342.6

Назарук Н.В.,
аспірант кафедри політології
та державного управління
Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки

В статье говорится о специфике деятельности специализированных омбудсманов в ряде зарубежных стран. Особый акцент делается на функционировании института специализированных омбудсманов в Украине. Предлагаются пути развития и совершенствования института омбудсманов. Актуализируется по-

Постановка проблеми. У досягненні правової держави пріоритетного розвитку в розвинених демократичних країнах нині набуває «омбудсман», що призначається для захисту прав та законних інтересів громадян. У той час як в Західній Європі даний інститут є сталим, у нових демократіях спостерігається його стрімкий розвиток у різних формах.

Досвід європейських країн свідчить про те, що найбільш ефективно інститут омбудсманів працює тоді, коли існує розвинена мережа спеціалізованих правозахисників, тобто спеціально уповноважених нейтральних осіб, які виступають посередниками між окремими категоріями громадян та державними органами, органами місцевого самоврядування, а також які призначаються для контролю за дотриманням прав та інтересів певних окремих верст населення (дітей, жінок, інвалідів, студентів, соціально незахищених і т. д.). Такий інститут зарекомендував себе ефективним механізмом вирішення питань там, де стоїть гостра проблема певної конкретної суспільної групи, що потребує додаткового або спеціалізованого захисту через специфіку їх положення в суспільстві. Саме тому в ряді держав поряд із національними, регіональними та місцевими омбудсманами і часто поза їх системи запроваджують різні спеціалізовані омбудсмани. Вивчення позитивного досвіду існування спеціалізованих омбудсманів в одних сферах життєдіяльності дає можливість розглянути їх доцільність в інших сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут омбудсманів перебуває на стадії активного впровадження, тому його становлення та функціонування постійно викликає інтерес у дослідників. Серед зарубіжних та вітчизняних науковців,

які вивчали феномен даного інституту, необхідно назвати: Л. Бойцову [2], О. Марцеляка [14], А. Абілова [1], Ю. Сунгурова [23], А. Хіль-Роблеса [27], А. Зеленцова [8], Н. Карпачову [12], В. Стрекозова [24], М. Дженіса [7], а також особливу увагу дослідженню спеціалізованого омбудсманів приділяли Ю. Палєєва [18], Л. Лазарєва [13], К. Магомедов [17], Л. Голяк [4] та інші.

Мета дослідження – визначити специфіку природи спеціалізованого омбудсманів, його практику організації та діяльності в ряді зарубіжних країн із метою вдосконалити функціонування механізму захисту прав людини в Україні, запровадивши актуальні інститути спеціалізованих омбудсманів у конкретних сферах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) розглянути сутність поняття спеціалізованого омбудсманів;
- 2) визначити та структурувати основні види спеціалізованих омбудсманів та головні напрямки їх діяльності як механізму захисту прав людини;
- 3) вивчити зарубіжний досвід створення та розвитку спеціалізованих омбудсманів, з'ясувати доцільність їх запровадження в Україні.

Результати дослідження та їх обґрунтування. Інститут спеціалізованого омбудсманів являє собою ключовий інститут демократичного суспільства, який здійснює свою діяльність в інтересах специфічних груп, що потребують додаткового захисту. Спеціалізований омбудсман – це посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів окремих категорій громадян та уповноважена із цією метою проводити розслідування, рекомендувати коригуючі дії та подавати доповіді [23, с. 78].

Досліджуючи практику європейських країн, серед спеціалізованих омбудсманів можна виділити такі найбільш поширені: з прав дитини, з питань рівних можливостей, військовий омбудсман, омбудсман із питань меншин, із захисту прав споживачів, що ефективно функціонує в Данії, Норвегії, Фінляндії, також омбудсман із захисту особистих даних, бізнес-омбудсман, страховий (фінансовий) омбудсман, із прав літніх людей, із питань учнів та студентів навчальних закладів та інші. Отже, аналіз інституту омбудсмана дає можливість для його структуризації.

Серед спеціалізованих омбудсманів доволі поширеним є Омбудсман із прав дитини. Добробут та права дітей завжди викликали пильну увагу міжнародного співтовариства. Ще в 1924 році Ліга Націй прийняла Женевську Декларацію прав дитини, але тоді ще права дітей розглядалися переважно в контексті заходів, що необхідно було прийняти відносно дитячої праці, торгівлі дітьми [19]. Вперше посада уповноваженого з прав дитини була заснована в 1981 р. у Норвегії згідно з актом «Про омбудсмана в справах дітей». Цього ж року було створене Південно-австралійське бюро із захисту інтересів дітей та омбудсман із прав дитини у Фінляндії. В Ісландії інститут дитячого омбудсмана є незалежною структурою, яка діє з 1995 р. згідно з актом «Про омбудсмана», а також щорічно звітує перед прем'єр-міністром. Деякі держави, оцінюючи досвід розвинених країн та під впливом власних висновків із ситуації, прийняли спеціалізовані закони про захист прав дітей, серед них і Болгарія, яка в 2000 р. прийняла «Закон про захист дітей», що регулює права та принципи із захисту дітей, також у 2002 р. в силу ввійшов «Закон про надання допомоги сім'ям для дітей» [10]. Практика, затверджена в цій сфері, існує в Норвегії. У рамках інституту захисника народу в іспанській автономній області Каталонії вже довгі роки існує й окремий захисник прав дітей. У 1987 р. голова Бундестагу ФРН разом із парламентськими фракціями запровадили Комісію з прав дітей. У 1989 р. створено відомство комісара з прав дитини в Австрії, а «Закон про захист інтересів молоді» передбачає введення на місцях представників омбудсманів, які повинні консультувати неповнолітніх та надавати свою допомогу у випадку конфліктів з органами освіти або соціального забезпечення. У 1993 р. відомство омбудсмана з прав дитини було засноване в Швеції, в 1994 р. – в Данії. У Новій Зеландії на підставі «Закону про дітей, молодь і сім'ю» виникає в 1989 р. Бюро Уповноваженого з прав дитини [6, с. 97]. У 1995 р. дане відомство створюється в Ісландії, що регулювалось на підставі «Закону про створення Омбудсмана з прав дитини». Тут омбудсман із прав дитини працює незалежно від виконавчої влади, однак постійно повинен звіту-

вати перед прем'єр-міністром. В Ізраїлі посаду Омбудсмана із захисту інтересів учнів засновано в 1990 р. Міністерством освіти, культури та спорту. У 2000 р. у Литві було прийнято Постанову Сейму та Закон «Про контролера із захисту прав дітей», згідно з якою було створено Установу контролера із захисту прав дітей. В Україні спеціалізованим омбудсманом є Уповноважений Президента України з прав дитини, створений Указом Президента України № 811/2011 в 2011 році, який установлював, що даний орган має здійснювати забезпечення додержання конституційних прав дитини. Цим Указом також було затверджено Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини. І Уповноважений Верховної Ради з прав людини, і Уповноважений Президента з прав дитини приділяють значну увагу питанням захисту дітей. Все ж актуальним на сьогодні є питання щодо створення в Україні самостійного інституту Уповноваженого з прав дитини.

Поряд із омбудсманом із прав дитини зарубіжні держави практикують введення і бізнес-омбудсмана. Такий омбудсман являє собою посадову особу, яка займається захистом інтересів бізнесу перед органами публічної влади всередині країни, а також за її межами [19]. Головною функцією бізнес-омбудсмана є сприяння прозорості діяльності органів державної влади, запобігання корупційним діям та іншим порушенням, що стосуються законних інтересів підприємців. Аналогічні інституції засновані в США, Росії, Грузії. В Україні такий спеціалізований омбудсман розпочав своє функціонування нещодавно. 12 травня 2014 року уряд України та ЄБРР підписали Меморандум про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи, що передбачило створення бізнес-омбудсмана. З 10 грудня 2014 р. посаду бізнес-омбудсмана зайняв Альгирдас Шемета, що одночасно являє собою литовського та європейського політика. Бізнес-омбудсман приймає скарги тільки на дії державних органів і ніяк не приватного бізнесу. У жовтні 2014 року Міністерство економічного розвитку і торгівлі України ініціювало створення Ради бізнес-омбудсмана для того, щоб покращити здійснення підприємницької діяльності. Рада бізнес-омбудсмана є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, що у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України та іншими актами законодавства та Меморандумом про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р. Деякі бізнесові кола скептично ставляться до посади бізнес-омбудсмана України, оскільки, на їхню думку, він має замало повноважень. Тому діяльність бізнес-

омбудсману потрібно врегулювати відповідним законом. 5 травня 2016 р. був поданий на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про Установу бізнес-омбудсману». У пояснювальній записці до проекту Закону зазначено, що метою його розробки є запровадження на законодавчому рівні в Україні інституту бізнес-омбудсману в якості посередника, незалежної, третьої особи, що сприяє суб'єктам підприємництва в захисті їх права на підприємницьку діяльність [22]. Про введення інших спеціалізованих омбудсманів в Україні, окрім із прав дитини та бізнес-омбудсману, поки що тільки ведеться мова.

Надзвичайно актуальною є робота омбудсману, що відповідає за сферу реалізації прав і можливостей жінок і чоловіків. До повноважень омбудсману з рівних можливостей входить розгляд скарг, пов'язаних із дискримінацією, та головною метою є створення додаткових гарантій рівності двох статей у всіх сферах державного і суспільного життя. Найбільш позитивний досвід реалізації комплексного гендерного підходу мають Скандинавські країни, а саме Швеція, Фінляндія й Норвегія. У Швеції омбудсману з гендерної рівності запроваджують у 1980 р. З 1 січня 2009 року обов'язки чотирьох шведських омбудсманів, які відповідали за різні сфери рівних прав і можливостей (гендерну рівність, етнічну та релігійну дискримінацію, сексуальну ідентичність, питання інвалідності), було об'єднано в загальні обов'язки одного Омбудсману з питань рівності [16]. Посада уповноваженого Риксдагу з рівності статей з'являється з 1980 р. У Норвегії інститут у цій сфері виникає в 1978 р. Окрім омбудсману з питань рівності жінок і чоловіків, тут існує Апеляційна комісія з рівноправності, що розглядає скарги з питань дискримінації за статтю [27, с. 19]. Фінляндія запроваджує омбудсману з питань рівноправності чоловіків і жінок у 1986 р. У США функціонує дещо інший різновид спеціалізованого гендерного омбудсману – Комісія із забезпечення рівних можливостей у сфері зайнятості. Вона створена відповідно до Закону про громадянські права 1964 р. і почала діяти з 2 липня 1965 р. [14, с. 320]. Серед країн колишнього Радянського Союзу першою країною, яка запровадила посаду спеціалізованого омбудсману з питань рівноправності, стала Литва, де на підставі Закону про рівні можливості жінок і чоловіків 1999 р. було створено службу контролера з різних можливостей жінок і чоловіків.

В Україні, на жаль, існує тільки представник Уповноваженого з питань дотримання прав недискримінації та гендерної рівності. Організація діяльності та межі повноважень представника Уповноваженого в даній сфері регулюється Положенням про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що затверджується Уповноваженим. 8 вересня 2005 року Верховною

Радою України було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Стаття 9 цього Закону говорить, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в рамках здійснення контролю за дотриманням прав та свобод людини і громадянина здійснює контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, розглядає скарги на випадки дискримінації за ознакою статі. Крім того, 26 липня 2005 року за № 1135 був виданий Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Наступним, не менш важливим, як показує досвід зарубіжних країн, типом спеціалізованого омбудсману є військовий омбудсман, якого вперше було введено Швецією в 1915 р. У наші дні з дуже сильними повноваженнями відрізняється військовий омбудсман у Федеральній Республіці Німеччини, який був створений у 1956 р. як повноважний Бундестагу з питань оборони в якості допоміжного органу під час здійснення парламентського контролю у сфері оборони та безпеки. Досвід створення такого органу Німеччина перейняла у Швеції, де такий захисник користувався успіхом вже дуже давно [28]. У Нідерландах і донині діє генеральний військовий інспектор. У Чехії після демократичних змін створюється громадський захисник із питань збройних сил. Одним із найбільш кваліфікованих механізмів щодо нагляду за діяльністю збройних сил у Канаді є омбудсман із військових питань, який разом з Уповноваженим Бундестагу часто слугували зразками для формування подібних інститутів в інших країнах, а також ірландського омбудсману з військових питань і омбудсману з питань збройних сил у Чеській Республіці. В Україні самостійний інститут із питань захисту прав військовослужбовців поки що не існує, повноваження в цій сфері, окрім Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, виконує його представник із питань захисту прав військовослужбовців. 10 лютого 2016 Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Валерія Лутковська представила громадськості нового представника Омбудсману з питань захисту прав військовослужбовців Юрія Матвійка, наділивши його масштабнішими повноваженнями. Вона зауважила, що надання більш широкого мандата керівникові відповідного підрозділу секретаріату Уповноваженого вмотивоване здійсненням якнайповнішого захисту прав усіх військовослужбовців: і тих, які перебувають нині в зоні АТО, і тих, які вже демобілізовані [21].

Деякі країни практикують функціонування такої моделі спеціалізованого захисника, як омбудсман із захисту прав національних та етнічних меншин, обов'язок якого полягає в спеціалізованому захисті національних та етнічних меншин (Угорщина, Фін-

ляндія, Швеція). У даному випадку за допомогою можуть звертатись громадяни, яких порушуються права, гарантовані законом про права національних та етнічних меншин, наприклад, порушення права використання рідної мови, права на вільне об'єднання, на освіту рідною мовою і т.д. Угорщина є одним із найсуттєвіших прикладів, де з 1993 р. поряд із парламентським уповноваженим із цивільних прав та його помічником діє і спеціалізований омбудсман із захисту прав національних та етнічних меншин, обраний парламентом [13]. Захист прав національних та етнічних меншин є одним із головних пріоритетів діяльності спеціального Уповноваженого із захисту цивільних прав республіки Польща. Причому ще у кінці 2000 р. була створена окрема посада в Офісі Спеціального Уповноваженого із захисту цивільних прав, на яку покладались питання національних меншин, а також іноземних громадян.

Також серед спеціалізованих омбудсманів варто виокремити і розглянути фінансового омбудсмана. Його основною метою є розгляд скарг споживачів щодо їх особистих угод з усіма надавачами фінансових послуг (банками, страховими компаніями, компаніями з управління активами, недержавними пенсійними фондами тощо), якщо споживач сам не зміг вирішити спірне питання, та позасудове вирішення таких спорів. Нині інститут фінансового омбудсмана в тій чи іншій формі існує більше ніж в 40 країнах. Своєрідним фінансовим омбудсманом є такі незалежні державні установи: в Чехії – Фінансовий арбітр, у Польщі – Омбудсман зі страхування, у Вірменії – Медіатор для фінансових систем, в Ірландії – Омбудсман для фінансових послуг [9]. У Великобританії відповідно до Закону про фінансові послуги та ринки, прийнятому в 2000 р. була створена в 2001 р. Служба фінансового омбудсмана. У 1971 р. було введено посаду омбудсмана із захисту прав споживачів у Швеції. Подібний спеціалізований омбудсман діє у Фінляндії [25]. В Україні першою спробою впровадження системи фінансового омбудсмана, вжитою в лютому 2011 р. Центром «Блакитна стрічка» за підтримки ООН та ЄС, був законопроект «Про впровадження служби фінансового омбудсмана в Україні», який зазнав провалу [25]. Наступним кроком стало подання Юрієм Полунєєвим, колишнім народним депутатом, Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення на фінансових ринках України системи захисту користувачів фінансових послуг», який закріпив поняття посади Уповноваженого із захисту прав споживачів фінансових послуг.

У США також розповсюджений інститут Уповноваженого з прав літніх людей, який слідкує за дотриманням прав людей похилого віку. Вперше такі омбудсмани були запроваджені лише в декількох штатах, а з 1978 р. інститут омбудсмана для

літніх людей поширився на всю територію США. Цей фактор ефективно впливає на проведення державної політики з удосконалення системи опіки над людьми похилого віку. У Німеччині, Польщі, Великобританії та Португалії практикується введення омбудсманів із прав дотримання європейської конвенції про захист прав і основних свобод.

Слід виокремити омбудсмана з питань охорони здоров'я, який свій розвиток знайшов у Великій Британії на рівні Англії, Уельсу, Шотландії. Законом про соліситорів 1974 р. у Великобританії засновують інститут омбудсмана, що повинен перевіряти скарги громадян на дії соліситорів (категорія адвокатів у Великобританії) та службовців Товариства юристів, а також згідно із Законом про поліцію 1976 р. створюють колегіальний омбудсманівський орган під назвою Управління з розслідування скарг на дії поліції.

Відповідно до Закону про офіційні мови в Канаді з 1969 р. функціонує уповноважений з офіційних мов, що розглядається як посадова особа парламенту (призначається генерал-губернатором), перед якою поставлене завдання сприяти мовній реформі у сфері федерального управління та стежити за рівністю двох офіційних мов Канади (англійської і французької) [13]. У Швейцарії, окрім Парламентського омбудсмана, омбудсманів кантонів та міст, функціонує ще й ряд спеціалізованих омбудсманів: уповноважений із прав людини приватного страхування, швейцарський банківський омбудсман, омбудсман із питань медичного страхування, арбітражна рада телекомунікаційної галузі, нейтральні особи для суперечок між пасажирами і перевізниками, омбудсман із захисту прав пацієнтів, омбудсман поштових послуг та ін. Слід згадати також систему пенітенціарних омбудсманів, головним обов'язком яких є захист прав засуджених та забезпечення законності функціонування системи виконання покарань. Першу спробу заснування такого спеціалізованого омбудсмана зробили в жіночій виправній колонії Міннесоти в 1972 році. Експеримент користувався успіхом, усього через півроку омбудсманом було розглянуто безліч скарг засуджених, його постійна присутність захищала їх від репресій із боку керівництва. Зараз пенітенціарні омбудсмани діють і в інших. Подібні спеціалізовані омбудсмани набули поширення не тільки в США, а й у Канаді, у Великобританії.

Отже, в багатьох країнах світу діють спеціалізовані омбудсмани. Спеціалізація омбудсманів допомагає зменшити навантаження на кожного з них, підвищити ефективність їх роботи та приділяти більше часу на розгляд кожного питання. Досвід України показує функціонування тільки двох таких офіційно затверджених спеціалізованих інститутів, про які говорилось вище, в інших сферах працюють тільки помічники загальнодержавного омбудсмана Валерії Лутковської. Тому, з урахуванням

зарубіжної практики, інститут може бути вдосконалений; його потрібно доповнити спеціалізованими омбудсманами. Євген Захаров, голова правління Харківської правозахисної групи, відзначив, що Ніна Карпачова так і не створила в регіонах свої представництва і не передає частину своїх повноважень іншим омбудсманам. «Якби вона створила інститут спеціалізованих омбудсманів – із прав захисту свободи інформації, етнічних меншин, прав військовослужбовців, – то це було б ефективніше. Бо всю цю велику кількість порушень тоді відслідковувала б не одна людина, а кілька», – зауважив в інтерв'ю «Deutsche Welle» Євген Захаров [5].

Висновки. Таким чином, сьогодні інститут омбудсмана є загально визнаною правозахисною інституцією, яка функціонує більш ніж у 100 країнах світу. Аналізуючи практику урядової політики країн, ми бачимо, що коли діяльність органів державної влади ставиться під сумнів і викликає скарги з боку населення, дуже корисно мати «спеціалізованого» омбудсмана, здатного захищати окремі особливо вразливі верстви населення та соціальні групи (дітей, студентів, жінок, осіб похилого віку, інвалідів тощо) або суспільні відносини в окремій сфері (наприклад, у сфері охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища тощо), гарантувати справедливість і рівність. Запровадження спеціалізованого омбудсмана є прикладом прояву гнучкості, лояльності, ефективності державного управління у сфері захисту прав людини.

На сьогодні в Україні, коли гостро стоїть проблема захисту прав та інтересів громадян, особливо інвалідів, пенсіонерів, військовослужбовців, учасники АТО, переселенців зі Сходу, жінок, неповнолітніх, студентів та інших соціально-незахищених категорій, окрім інституції Уповноваженого Президента України з прав дитини та зовсім нової посади Бізнес-омбудсмана, яка потребує суттєвого вдосконалення та законодавчого врегулювання, було б доцільно ввести й інших не менш потрібних, як показує практика зарубіжних держав, спеціалізованих омбудсманів. Варто запровадити та законодавчо закріпити в нашій державі ряд ще й таких спеціалізованих омбудсманів, які функціонували би при Верховній Раді України, що надало б їм значних повноважень:

1. Омбудсман із питань гендерної рівності. Запровадження посади такого спеціалізованого омбудсмана в Україні, на нашу думку, дозволить зробити більш продуктивною і діловою співпрацю з відповідними громадськими організаціями, сприятиме посиленню правового захисту жінок, які через існуючий стереотип, що вироблявся роками, потребують захисту від порушень їх прав у сім'ї та суспільстві. Омбудсман буде захищати права жінок і чоловіків, маючи на меті, перш за все, надання їм можливості підтримувати на необхідному рівні стан свого здоров'я, створювати перспективи для

розвитку та умови для самореалізації. Запровадження в Україні такого роду спеціалізованого омбудсмана має непогані перспективи, що, у свою чергу, тільки сприятиме ефективному забезпеченню прав людини.

2. Омбудсман із питань захисту прав літніх людей. Актуальність такого омбудсмана, вважаємо, зумовлена тим, що значна кількість літніх людей у нашій державі є соціально мало захищеними через малі пенсії та відсутність близьких родичів, що часто робить їх об'єктом махінацій, особливо з власністю. Гострою на даний момент є проблема з тисячами позовів, з якими пенсіонери змушені звертатися до судів, із питаннями соціальних виплат дітям війни та інших виплат, які гарантовані їм законом, але не виплачуються. Омбудсман із питань літніх людей мав би можливість ефективно та на загальноукраїнському рівні вирішити існуючі проблеми, уникнути яких без спеціалізованого посередника буде складно. Тому за умов правильної організації роботи ефективність введення даного омбудсмана очевидна.

3. Омбудсман із питань захисту прав військовослужбовців. На даний момент Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має тільки свого представника в даній сфері. Створення в Україні омбудсмана з питань захисту прав військовослужбовців як особливої правозахисної інституції, незалежної від жодних органів влади, дозволило б здійснювати більш повніший захист прав усіх військових: і тих, які перебувають нині в зоні АТО, і тих, які вже демобілізовані. Цей інститут сприятиме демократизації національної військової адміністрації зокрема та військових відносин взагалі, забезпеченню додержання законності у сфері функціонування збройних сил та гарантуванню правової безпеки в армії.

4. Омбудсман із питань захисту прав споживачів, або фінансовий омбудсман. Ідея впровадження цього захисника виникає під впливом гостро виражених в Україні проблем із фінансовими установами. Досить розповсюдженим є порушення питань щодо виплат страхового відшкодування внаслідок дорожньо-транспортних пригод, повернення вкладів і відсотків по вкладах небанківськими фінансовими установами, недотримання кредитними установами фінансових нормативів діяльності, а також щодо укладання кредитних договорів і т.д. Судова процедура є складною і тривалою, тому це спонукає до ще більшої необхідності запровадити механізм захисту споживачів, тобто фінансового омбудсмана в Україні.

Для запровадження нам потрібно не просто офіційно затвердити дані інституції, а детально продумати організацію роботи кожної з них, обрати тільки відповідальних фахівців у своїй сфері, які будуть наділені такими повноваженнями, проаналізувати та врахувати всі позитиви та недоліки функціону-

вання спеціалізованих омбудсманів в інших державах. Також бажано ввести інститут спеціалізованого омбудсмана на місцевому рівні або ж на рівні регіону, що покращило б можливість громадян різних категорій звернутись із відповідною проблемою, а їх скарги були б розглянуті більш детально. Такий варіант викличе більшу довіру населення до органів державної та місцевої влади.

Ще один варіант, який хотілося б запропонувати щодо вдосконалення інституту омбудсмана в Україні, – це наділити Уповноваженого Президента України з прав дитини повноваженнями розглядати скарги не тільки дітей, але й учнівської та студентської молоді, вирішувати студентські, методичні, академічні та інші непорозуміння й конфлікти в навчальному процесі, провадити роботу із суспільно-політичного та правового виховання, прищеплення сучасної суспільно-політичної культури всім учасникам навчального процесу тощо. США постає ідеальним прикладом введення омбудсманівських служб для вирішення учнівських та студентських питань, які працюють в межах їх університетів. Після 1968 р. цей досвід переймає ряд європейських країн. Створення посад цих та інших спеціалізованих омбудсманів дозволить зробити більш продуктивною і діловою співпрацю з відповідними громадськими організаціями, сприятиме посиленню правового захисту конкретних соціальних груп населення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абилов А.В. Права человека в международном праве и конституционном праве стран-членов СНГ (На примере Конституции Азербайджанской Республики) / А.В. Абилов. – Баку : «ЭЛМ». – 1999. – 116 с.
2. Бойцова В.В. Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт / В.В. Бойцова. – М. : БЕК, 1996. – 408 с.
3. Верховна Рада. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон № 2866 від 8 вересня 2005 р. // Урядовий кур'єр. – 2005. – 19 жовт. – С. 8.
4. Голяк Л.В. Інститут спеціалізованого омбудсмана щодо захисту прав споживачів: досвід Австралії та Нової Зеландії / Л.В. Голяк // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 29–34.
5. Гришко Л. Правозахисники: український омбудсмен працює мляво і неефективно / Л. Гришко // Політика й суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dw.com/uk/a-14767087.
6. Досвід інституту Уповноваженого з прав дитини: перспективи для України. Збірник матеріалів Міжнародної конференції // Соціальний педагог. – К. : «Шкільний світ», 2007. – 230 с.
7. Дженіс М. Європейське право в галузі прав людини: Джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. – К. : АртЕк, 1997. – 583 с.
8. Зеленцов А.Б. Контроль за деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах / А.Б. Зеленцов. – М. : РУДН, 2002. – С. 49.

9. Захист прав споживачів фінансових послуг та фінансова грамотність. Фінансовий омбудсмен / Програма технічної допомоги на стабілізацію фінансового сектору 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vaks.org.ua/images/news_inform/UA_CPFL_Fin_Ombudsman_Mar20_2012_ukr.pdf.

10. Закон за семейни помощи задеца / Българският правен портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135441920>.

11. Закон за закрила на детето / Българският правен портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134925825>.

12. Корпачова Н.І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Н.І. Корпачова. – Видання друге. – Х. : Консул, 2001. – 464 с.

13. Лазарева Л.О. Регіональні омбудсмени: аналіз міжнародного досвіду / Л.О. Лазарева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-02\(8\)/12lloamd.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-02(8)/12lloamd.pdf).

14. Марцеляк О.В. Забезпечення гендерної рівності спеціалізованими омбудсманами: міжнародний досвід / О.В. Марцеляк // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 30. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2005. – С. 318–324.

15. Марцеляк О.В. Інститут військового омбудсмана та перспективи його створення в Україні / О.В. Марцеляк // Часопис Київського університету права. – 2003. – № 3. – С. 29–33.

16. Марценюк Т. Гендерна рівність по-шведськи або жіноча солідарність в дії / Т. Марценюк // Жіночий консорціум України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wcu-network.org.ua/ua/possessing-equal-rights/article/%D2%90enderna_rivnist_poshvedski_abo_zhinocha_solidarnist_v_diyi.

17. Магомедов К.М. Інститут омбудсмана (уповноваженого по правам человека) в системе защиты прав и свобод человека и гражданина / К.М. Магомедов // Вопросы эволюции правовой мысли человечества: сб. статей междунар. науч.-практ. конф.: (Уфа 10 декабря 2014 г.). – Уфа : Аэтерна, 2014. – С. 17–21.

18. Палєєва Ю.С. Спеціалізовані омбудсмени в зарубіжних країнах: досвід для України / Ю.С. Палєєва // Альманах міжнародного права. – № 7. – 2015. – С. 84–91.

19. Права дитини / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/child/>.

20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради бізнес-омбудсмана» / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF>.

21. Представником Омбудсмана з питань захисту прав військових став Ю. Матвійко / Українські Національні Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1545993-predstavnikom-ombudsmena-z-pitan-zakhistu-prav-viyskovikh-stav-yu-matviyko>.

22. Проект Закону про Установу бізнес-омбудсмана / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58980.

23. Сунгуров А.Ю. Порівняльний аналіз інституту омбудсмана / А. Ю.Сунгуров // Додаток до журналу «Північна Пальміра». – СПб., 1999. – С. 74, 147.

24. Стрекозов В.Г. Військове право. Підручник. Серія «Право в Збройних Силах – консультант». Вип. 45 / В.Г. Стрекозов, А.В. Кудашкин та ін. – М. : «За права військовослужбовців», 2004. – 640 с.

25. Український фінансовий омбудсмен – переваги та ризики впровадження системи / Портал споживача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consumerinfo.org.ua/must_know/finance/1103/14855/.

26. Хіль-Роблес А. Парламентський контроль за адміністрацією (інститут омбудсмана) / А. Хіль-Роблес. – М. : «Ad Marginem», 1997. – С. 35.

27. Ярош О.Б. Міжнародні механізми утвердження гендерної рівності у виборних органах влади: висновки для України / О.Б. Ярош // Віче. – № 3. – 2009. – С. 17–21.

28. Як працюють механізми контролю в Німеччині й Канаді? / Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.files.ethz.ch/isn/14061/bg_military-ombudsman_ukr.pdf.